

BIOTEHNIŠKI
CENTER NAKLO
SREDNJA ŠOLA

Biotehniški center Naklo-Srednja šola

Strahinj 99, 4202 Naklo, Slovenija

VAJA PRI PREDMETU ZGODOVINA
INTERVJU
KAKO SO ŽIVELI V JUGOSLAVIJI?

Mentor: Mojca Logar

Avtor: Kaja Erman, 3.L

Junij 2020

Za pogovor sem povabila svojo mamo, Špelo (Elizabeto) Pirnat, rojeno 10.5.1950 in njenega fanta, Joža Praprotnika, rojenega 20.11.1942. Mama je sicer živela na Bledu in se kasneje preselila na Koroško Belo, Joža pa je živel v Kranju in se je šest let nazaj preselil na Koroško Belo.

Spremljanje njunega pogovora je bilo zanimivo kot tudi poučno, saj sem izvedela in slišala veliko novih stvari, ki pa jih prej še nisem.

- 1. Ali se spominjate nacionalizacije, podržavljenja imovine takoj po drugi vojni? Ali ste utrpeli kakšno odvzetje – podržavljenje? Ali ste zemljo dobili po sloganu »zemljo tistemu, ki jo obdeluje« ali so vam jo vzeli?**

ŠPELA: "Ne, jaz se tega na žalost ne spominjam. Takrat sem bila še otrok in kot otrok tega ne razumeš tako kot odrasli. Tam, kjer smo stanovali je bilo to že vse nacionalizirano, saj je bila to privatna hiša tako, da je moral lastnik na nek način pridobiti (notri vzeti) stranke. Tega se ne spomnim, vendar pa je to nek primer tega. To pa ni bil edini primer tega. Niti nismo utrpeli nobenega odvzetja – podržavljenja. Tako tudi nismo dobili nobene zemlje ali nam je niso vzeli, saj svoje sploh nismo imeli, mišljeno obdelovalne zemlje (površine)."

- 2. Ali imate ohranjen spomin na povojne poboje ? Ali je bil žrtev morda kdo od vaših sorodnikov in znancev – ne gre le za preganjanje in izvensodne poboje domobrancev, ampak tudi premožnih ljudi, političnih nasprotnikov, vernih ljudi in duhovnikov?**

ŠPELA: "Ne, nimam jih, saj sem se šele takrat rodila, sem bila zelo mlada. Noben izmed naših sorodnikov ali znancev ni bil žrtev teh pobojev, je pa bil enkrat zaprt moj svak Franc, saj je pijan govoril zoper komunistov. Zaprli so ga v radovljiški zapor, stoječ v tistem času, sedaj pa je tam le še spomenik."

JOŽA: "Ja, nekaj pa se še spomnim od tega. To so bila grozna leta. Da bi rekel, da je bil kdo od naših večja žrtev ravno ne, razen moj stric, ki so ga ubili, drugače pa nihče drug. Poznam pa tudi nekoga, ki so ga poslali na Goli otok in je to tudi preživel. Takrat so se dogajale grozne stvari."

Slika 1: Stara mama in njeni otroci

Vir<: Kaja Erman

3. Ali imate ohranjen spomin na politično preganjanje in zapostavljanje drugače mislečih, vernih? Opišite življenjsko zgodbo takšnega človeka.

ŠPELA: "Ne, tudi na to nimam nobenega spomina."

4. Se spomnite kakšnih državnih proslav, obiskov Tita v vašem bližnjem kraju?

ŠPELA: "Ja, to se zelo dobro spomnim, na vse to imam zelo lepe spomine. Glede na to, da smo živeli na Bledu, je Tito velikokrat prišel sem. Ko je prišel na Bled, smo bili vsi navdušeni, tako smo ga komaj čakali in mu potem mahali. Vse te proslave so mi zelo vstale v spominu, so eno izmed najlepših spominov tistega časa. 1.maj je bil eden izmed najlepših praznikov, in pa za 25.maj, ki je bil dan mladosti, se še sedaj spomnim, kako smo na stadionu izvajali določene gibe, ki pa smo se jih tudi učili pri telovadbi, torej kako moramo izvajati gibe, in sicer po glasbi. Zanimivo je, ker so mi vsi ti prazniki bolj ostali v spominu, pa jih je bilo precej, je pa tudi to, da so jih veliko obeleževali v šoli in seveda zunaj šol, zato pa ti tudi bolj ostanejo v spominu, če so obeleženi. Doma sicer kakšnih cerkvenih praznikov nismo praznovali, v bistvu nismo praznovali nobenih doma. Vse te proslave, kar jih je organizirala šola ali izven šole, občina, te so mi res vstale v spominu, zelo. Predvsem 1.maj, 25.maj, 29.november, pa 8.marec (vendar ta ni bil politični praznik, ampak svetoven). Velikokrat smo imeli proslave tudi v kinu."

5. Ste bili Titovi pionirčki, cicibani in mladinci? Ali ste se udeležili kakšnega pobratenja v drugi Jugoslovanski republiki? Ali ste se udeležili kakšne mladinske delovne brigade – kdo vas je nagovoril k temu, kakšne spomine imate na ta dogodek? Je bil to izraz solidarnosti, prostovoljstva ali prikrite prisile, pričakovanega vedenja mladih?

JOŽA: "Ja, seveda, bil sem vse to. Pobratenja v drugi jugoslovanski republiki se nisem udeležil. Tudi na mladinske delovne brigade nisem hodil zaradi tega, ker sem imel en mesec obvezne prakse v tovarni, potem pa sem imel še malo počitnic."

Slika 2: Jožev vnuk v uniformi Titovih pionirčkov

Vir: Kaja Erman

6. Kam ste hodili kupovat kavo, kavbojke, otroške vozičke, orodje in vse kar je bilo boljše kakovosti? Ali se spomnite nakupov v Avstriji, Trstu, Trbižu? Ali ste imeli kakšno neprijetno izkušnjo na meji?

JOŽA: "V moji mladosti, ko sem bil še majhen, v tistih letih se še ni hodilo v tujino, smo še kupovali vse te stvari doma, ker starši še sploh niso imeli avtomobilov in tako naprej. Te stvari so se pojavile šele v 70. in 80. letih, ko smo mi že imeli svoje družine. Takrat so nekateri hodili v Trbiž, pa Trst – tja so hodili največ po kavbojke, potem nekateri so hodili v tujino tudi po stereoholske naprave, takrat so bili moderni razni radio aparati in tako naprej, ker se to tukaj ni dobilo oziroma so bile samo nekatere specializirane trgovine. Potem ko je bilo pomankanje kave pri nas, takrat pa se je po to hodilo tudi v Avstrijo in v Trbiž po različne stvari. Lahko rečem samo to, da je bilo v tistih letih v Jugoslaviji največ tihotapljenja iz sosednjih držav, iz Avstrije in iz Italije. Ker pa je bilo to prepovedano in če so te dobili, si moral plačati carino. Se spomnim, da sem enkrat prišel na Ljubelj iz Avstrije, pa so me hoteli nekaj ocariniti, zato sem se obrnil okoli in šel čez Jezersko nazaj, kjer pa me niso pregledali."

7. Kako se spominjate krize v Jugoslaviji v 80. letih 20. stoletja (bencinski boni, par ne - par, redukcija elektrike, pomanjkanje zdravil in higienskih pripomočkov)? Štafeta mladosti je bila včasih pomemben dogodek Jugoslavije – za vzpostavljanje kulta osebnosti Josipa Broza Tita, potem je bila ob razpadanju Jugoslavije ena prvih tem, v katero so pričeli dvomiti. Ali se spomnite pisanja o tem v reviji Mladina?

JOŽA: "Najbolj mi je ostalo v spominu par-ne par. V naši družini smo imeli en avto, potlej so si nekateri vmislili dva avtomobila. Par - ne par in pomankanje bencina, ja varčevali smo, manj smo se vozili. Nimam kaj posebnega za povedati, je pa bilo dejansko pomankanje. V tistem času je bilo pomankanje kave, pa še nekaterih drugih stvari, vendar pa smo nekako prišli skozi. Se pa spomnim pisanja o štafeti mladosti in vsem tem v reviji Mladina. Takrat sem bil na takem delovnem mestu in se spomnim naslovnice te revije, ko je bil enkrat gor Stane Dolanc z avtomatskim orožjem. Še bolj kot sama Mladina ostrejša je bil v tistem času časopis, satirični časopis Pavliha, ki se je neposredno norčeval iz Slovenske zveze komunistov. Izobraževali so demokratične procese, ki so se v družbi dogajali."

8. Ali se spomnite Titove smrti? Kje ste bili tedaj, kaj ste počeli? Ali ste bili ob njegovi smrti pretreseni in zakaj?? Kako ste gledali na Tita včasih in kako gledate nanj danes?

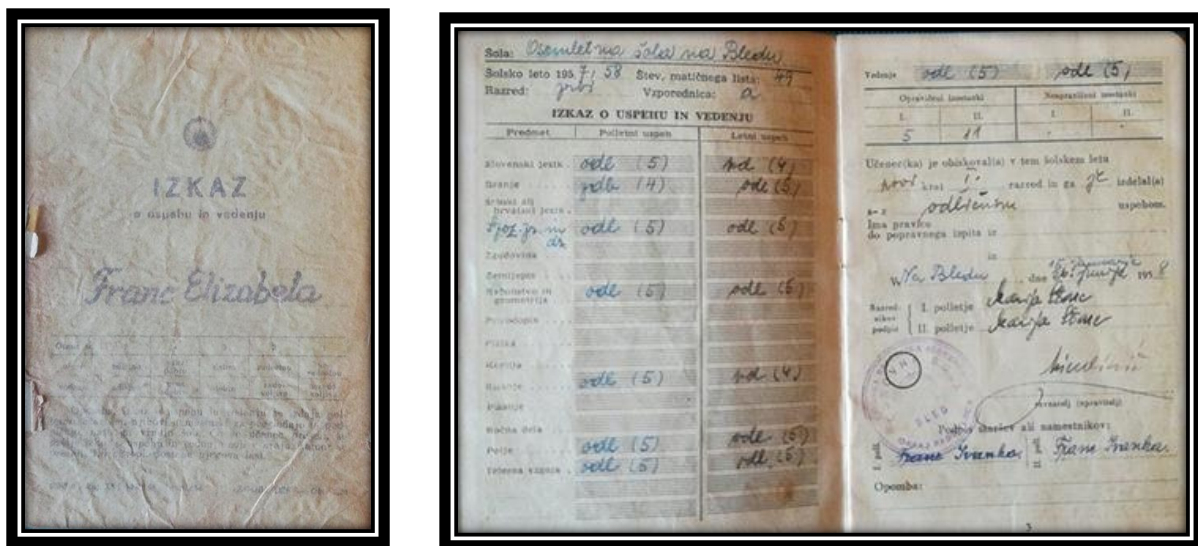
JOŽA: "Ja, tega se spomnim zelo dobro. V tistem času, ko je Tito umrl, sem bil na delovnem mestu v naši tovarni urednik časopisa. Imeli smo tovarniško glasilo, novice, tako se spomnim, da je bil takrat kar malo šok. Prav vsi niso tako žalovali kot je bilo videti po televiziji, po medijih. Nekateri so v času vladavine tovariša Tita tudi zelo trpeli. Spomnim se, ko so ga peljali v Beograd, ko so sirene tulile, narod je bil šokiran. Čeravno je bilo vse to v zvezi z njegovo smrtjo tudi precej, se še danes ve, ni niti natančno določeno, kdaj nasploh je umrl. To vse so malo prikrivali. Zaradi Titove smrti posebno nisem bil pretresen, ker smo pričakovali, da se bo to slej kot prej zgodilo, saj je bil že v 90. letu starosti in gre za nek zaključek življenja. Za časa življenja v Jugoslaviji je bilo mnogo dejstev prikritih, zgodovina je bila enobarvno prikazovana in zato so tedanji pogledi vse drugačni. Zgodovina, ki smo se je učili v šoli in ki smo jo živeli do leta 90., še do takrat, dokler je bila na vrhu Komunistična partija, so nam barvali zgodovino enobarvno. Potem pa so se začele pojavljati določene stvari, izšle so knjige, te pa so povsem spremenile mnenje o tistih časih. Tako da, če bi bila dejansko tista zgodovina in vse, kar se je dogajalo, tako kot je bilo, kar se pravi pravilno, potem leta 91. ne bi bilo potrebno spremeniti niti družbeni sistem niti gospodarstvo na novo postavljati, kapitalistične temelje, sploh pa zveza komunistov, ki je od leta 45. do leta 91. vodila Jugoslavijo in nam govorila o samoupravljanju, socializmu ..., ne bi s tako lahkoto prepustila drugim strankam, da bi zavlada, ker so vedeli, da je tisto bilo nekakšna utopija."

Niti en socialistični sistem na svetu ne deluje tako kot bi moral, to tudi vidimo danes v Venezueli, v Severni Koreji, na Kubi, nikjer ni vreda."

9. Ali ste bili na začasnem delu v tujini? Kje ste bili? Kaj ste tam opravljali? Je bila z vami cela družina? Koliko časa ste bili v tujini? Kako so vas tam sprejeli? Zakaj ste se vrnili? Ali bi danes storili enako?

ŠPELA: "Sama nikoli nisem šla na delo v tujino, mogoče sem pa tja samo po kakšno stvar, so pa bili nekateri v naši družini, ki pa niso šli samo začasno. Tako je bil moj brat Toni in njegova žena Rajka, ki sta dolga leta živela v tujini. Onadva sta veliko potovala naokoli in včasih tudi s seboj prinesla kakšen majhen spominek. Potem so bili še drugi, ki so odšli v ZDA, Nemčijo in še kam drugam ter se tam ustalili."

JOŽA: "Ne, nikoli nisem bil na začasnem delu v tujini. Delal sem do leta 1969 v kranjski tekstilni tovarni - Tekstilindus, potem pa do leta 1998 pa v Ljubljani v tekstilni tovarni – Velana. Ne spomnim se tudi, da bi kdo drug iz naše družine šel v tujino na začasno delo."

Slika 4: Spričevalo moje mame

Vir: Kaja Erman

10. Ali se spominjate služenja vojaškega roka JLA? Kakšen je bil odnos do Slovencev v JLA? Kako gledate na vojaščino danes? So bila to stran vržena leta ali se vam zdi tudi kaj koristnega v tem načinu vzgoje mladih?

JOŽA: "Ja, to se spominjam. Bil sem leta 62. in 63., ko sem bil v Črni gori v planinski pešaniji, ki je bila sicer pod mornariško oblastjo v Splitu. To je bila specialna planinska enota. Podobno je tudi še danes, tudi naša sedanja vojska ima svojo planinsko enoto. Tam smo imeli tudi konje in imeli smo jih takšno število konj, da je skoraj vsak ta drugi vojak moral svojega konja četkat, čistiti, krtačiti in skrbeti za njega. Ampak vse to se je delalo po komandi, ne kar tako. Ko si prišel pred konja, je padla komanda v srbohrvaščini, z leve strani

konja in si stopil do njega in je zavpil primi in to je pomenilo, da se je na ta ukaz konj pomaknil na drugo stran in si stopil notri, potem pa je bila komanda, četkaj levo stran in tako naprej. Vse se je delalo po komandi. Nekaj časa pa sem delal tudi v delavnici za akumulatorje, ki so bili potrebni za vse vrste vozil. Potem sem bil tudi v kasarni, v kateri nas je bila večina Slovencev. Iz Kranja nas je takrat šlo 6 Jožev in pa en Jakob, v isto kasarno. Odnos do Slovencev ne morem reči, da je bil kaj drugačen, drugače pa so se dogajale čudne stvari. Primer je, ko sem bil mnogokrat zaprt zaradi neobogljivosti. Če pa gledam danes, imamo mi sedaj plačano vojsko in glede na tako veliko število vojakov se mspodobi, da so vsi pravično in dobro plačani, zato pa toliko ni interesa za to službo. In če se že gremo plačano vojsko, jo je potrebno dobro opremiti kot se spodobi, ne pa da imajo slabo obutev in oblačila in tako naprej. In pa da nimamo oborožitve take. Moralo bi biti tako kot se zagre ali pa naj se ne gremo to. Vsaka država vzgaja svoje ljudi glede na tisto, kar je na oblasti. Ker smo živeli v neki lažni socialistični državi, je bila vzgoja vsa glede na družben red in sistem prilagojena. Danes na vse stvari gledamo drugače. V današnjih časih s takšnim sistemom ne bi prišli skozi."

11. Se spomnite olimpijskih iger v Sarajevu in naših tekmovalcev? Se spomnite Bojana Križaja, Borisa Strela, Mateje Svet, maskote Vučko? Se spomnite drugih športnih dosežkov naših športnikov? Kaj pa akcija PODARIM DOBIM ali ste morda kaj zadel?

JOŽA: "Ja, seveda. Mi je ostalo rahlo v spominu. Spominjam se Jureta Branka, ki je dosegel srebrno ali bronasto medaljo, zmagal je Max Julen, švicar v veleslalomu, Bojan Križaj je imel rahlo nekaj smole, spomnim se tudi njegove zaprisege. Spominjam se, da so bile bosanske olimpijske igre zelo dobro organizirane. Se spomnim vseh teh. Se spomnim vsega, vendar pa počasi izgineva vse v pozabo. Spomnim se tudi drugih športnikov, skakalcev, kot je Franci Petek, potem tudi košarkarjev. Najboljša leta športa so bila tista v Jugoslaviji, in sicer, ko so igrali jugoslovanski nogometaši in se je tekme poslušalo ob radijskih aparatih. Takrat, ko so igrali še Vladimir Beara, Tomislav Ivkovič ..., to so nekateri nogometaši, to je bilo v letih, ko sem bil star 8. do 10. let. Se pa spominjam tudi nekaterih naših športnikov. Sam nisem bil nikoli pretirano navdušen za šport, razen za košarko, ker sem jo sam treniral, saj sem bil v mladih letih za pol glave višji od najvišjega košarkarja. V tekstilni šoli v Kranju, kamor sem hodil v šolo, smo imeli med počitnicami tekstiljade, kot tekstilna olimpijada in sam sem nastopal v košarki. Treniral sem pri kranjskem Triglavu, ki je bil v tistih časih kar dobra ekipa, saj je nastopala v Slovensko-hrvaški ligi. Ja, se spominjam akcije PODARIM DOBIM, vendar pa nikoli nisem ničesar zadel. Drugače pa smo vedno sodelovali s tistimi karticami. Te akcije so bile zelo popularne na televiziji in so se prodajale te karte, vendar pa nikoli nismo kaj zadel. Sam sem pravil tem akcijam PODARIM IZGUBIM, ker ničesar nisem nikoli dobil. Drugače pa je bilo to za nabiranje sredstev za smučarske reprezentance, ker vemo, da je to dokaj drago, so pa bile te akcije uspešne, ker so bili naši smučarji relativno zelo uspešni. In vse te prireditve so bile zelo zabavne in je prišlo veliko število gledalcev."

12. Glasba – če pomislite na popevke in glasbene skupine, katera vam najprej pride na misel?

JOŽA: "Kar se tiče slovenskih glasbenikov, ne bi mogel reči kaj posebnega, saj mi sedanja glasba ni preveč pri srcu, sem starejšega kova in moja priljubljena glasbena zvrst je bila jazz, danes pa tega ni več toliko. Od sedanjih glasbenikov bi izpostavil Magnifica, ker ima zanimiv pristop in pa zanimive efekte, zanimiv je tudi kot izvajalec, s tem pa ima dobro glasbo. Moja najljubša pesem iz časa Jugoslavije pa je bila My blue Heaven, to je izvajal Dajos Bela, orkestra leta 1932-33. Spomnim se te, kajti zbiral sem starinske gramofone in starinske plošče in to sem peljal iz Kranja, v katerem sem živel najstniška leta in pa prva leta službe, potem pa sem šel v Ljubljano in vse, kar sem vzel s seboj so bili starinski gramofoni in starinske plošče in ena izmed teh je bila ta omenjena, My blue Heaven, ki pa je imela potlej številne priredbe. To velja kot začetek, rojstvo jazza v tistih časih. V svoji mladosti nisem

imel rad slovenskih glasbenikov in njihovih del, tako sem raje poslušal tuje pesmi in glasbene skupine. Takrat sem res raje zbiral jazzovske plošče in to je bila ena posebna sorta glasbe, zato me je to resnično zanimalo. Slovenske skupine in pevci pa to me nikoli ni zanimalo, sicer jih poznam veliko, vendar mi nikoli niso bili pri srcu. Hodil sem tudi na jazzovske koncerte."

13. Ali ste poslušali kakšno radijsko oddajo – Četrtek večer, ste gledali kakšno televizijsko nadaljevanko ali oddajo?

JOŽA: "Seveda smo gledali nadaljevanke, čeravno so bile dokaj osladne in tako naprej. Peyton Place je bila ena televizijska nadaljevanka v črno-beli tehniki. Četrtek večeri, seveda, v tistih časih, ko še ni bilo televizije, smo poslušali radio aparat in tako naprej. V moji družini, kjer sem odraščal kot otrok, je oče znal igrati harmoniko, potem je igral tudi orglice, potem njegova dva brata sta igrala tudi harmoniko. Imam tudi enega bratranca, ki igra pri hišnem ansamblu Avsenika trobento. Mene pa je prvotno navduševal jazz, sedaj pa imam rad starinski jazz. Glasba iz tistega časa mi je najbolj všeč."

14. Kako ste dobili službo in stanovanje? Kako je bilo v službah – odnosi, dolžina delovnika, tempo? Se spomnite TOZD-ov, sindikata, skupnih srečanj z delavci ... Kakšna je bila gospodarska učinkovitost socializma? Če se vam zdi tedanja gospodarska učinkovitost dobra, kako razlagate, da ste morali dobrine in priboljške kupovati v zamejstvu oz. tujini?

JOŽA: "Prvo službo sem dobil leta 61., po končani srednji šoli, ker sem imel štipendijo v Tekstilindusu. To je bila moja prva služba, leta 62. pa sem šel k vojakom, sem prišel nazaj in sem delal do leta 69. Nekje drugje, takrat pa sem videl oglas v Delu in sem se peljal v Ljubljano v službo in v tisti službi ostal do konca, dokler nisem šel v pokoj. Ko sem prišel v Ljubljano, takrat sem bil z eno punco in ko sem bil tam, sem začel čedalje resneje hoditi z njo, potem pa sva se tudi poročila. Potem pa glede na to, da je bila ona v zdravstvenem domu Ljubljana v službi, jaz pa v tovarni Velana, ker pa v Ljubljani najemniška stanovanja niso bila popularna, smo morali stanovanje kupiti v Medvodah. Leta 71. sva se ustalila in smo potem živeli tam. To je bilo lastniško stanovanje, za razliko kot številna stanovanja v Kranju tudi v Ljubljani tudi drugje po Gorenjskem so bila najemniška stanovanja, ki so jih kupovala podjetja, v katerih pa so njihovi zaposleni stanovali, po spremembi družbenega sistema pa so se ta stanovanja odkupovala po zelo ugodnih cenah, medtem ko mi pa smo morali kupiti stanovanje po tržni ceni. Delal sem na različnih delovnih mestih, nisem pa nikoli delal za strojem, v bistvu sem bil največ časa urednik tovarniškega časopisa, tednika, tedenske novice delavcev v tovarni, sem ga moral pisati in urejati. Časopis je izšel vsak petek tako, da je bilo potrebno nabrati dovolj informacij. Nekaj časa pa sem bil na delovnem mestu mojster v aparaturi, sem bil kontrolor kvalitete. Kot urednik glasila pa sem zaključil svojo delovno dobo. Nazadnje sem bil tudi predsednik sindikata. Seveda, se pa spomnim tega. Sindikat je bil tako rekoč podaljšana roka uprave. Običajno so bili vodstvo podjetja v socializmu vsi v partiji, Zveza komunistov je bila tudi vodilna, na boljša delovna mesta so prišli tudi člani zveze. Ravno jaz sem ostal nekje v srednje plačanih razredih, nikoli nisem segel med vodilne, vendar pa tudi nisem imel nekih pretiranih želja po vodilnih delovnih mestih. Sistem je bil tak, da so naprej prišli ne ravno najbolj sposobni, ampak so morali biti člani Zveze komunistov. Podobna je bila situacija tudi v sindikatih. V mojem primeru je bila izjema in to mi je po svoje tudi škodovalo, kajti jaz sem bil prvi v tem podjetju, sem bil kot tehnološki višek preusmerjen na Zavod za zaposlovanje in potem v pokoj. Ker nisem soglašal s politiko vodstva podjetja. Sam sem bil nasprotnik lažnega preoblikovanja družbe in kot to sem bil prvi, ki sem izgubil službo. Glede na situacijo v Evropi in da smo živeli v obdobju relativnega miru in ko je bila celotna Evropa razrušena in pa cela Azija in Afrika in Latinska Amerika so zaostale in v takem času je Jugoslavija lahko svojo socialistično izgradnjo in pa kar smo lahko sproizvedel, lahko tudi prodali. Vendar to je bilo slučajno v takem času, danes z istim sistemom ne bi mogli več uspevati. V tistem času je bilo normalno

kupovati dobrine v tujini. Če damo za primer družino, ki je samo krompir, se tega sčasoma navadiš. Tako je bilo normalno, če si kdaj pa kdaj šel v tujino, pa če je bilo tam vsega dovolj, si vzel to kot izlet in kupovanje kot neko veselje. Drugače smo živeli v določenem pomankanju, v glavnem za jesti pa je bilo dovolj. Lahko povem anekdoto: oče mi je enkrat rekel – Glej, kaj smo vse zgradili, kakšne bloke, kakšne tovarne, kakšne zdravstvene domove, itd., jaz pa sem mu rekel – Ali nisi bil prejšen teden pri maliju, to je en avstrijski trgovec, na drugi strani pod Ljubeljem dol, in tja si šel po kavo, če pa hodiš tja po kavo, pa povej, ali Avstrijci živijo v barakah pa v jamah, ker oni so pa poleg tega, da so lepo živeli, so imeli pa še polne trgovine pa tako naprej, mi pa smo morali tja hoditi po kavo, kar je po svoje sramotno, ampak če se to ponavlja, se hitro navadiš."

15. Kam ste hodili na dopust – sindikalni turizem?

JOŽA: "Mi, naša družina smo hodili na dopust. Bile so tri vrste dopusta, eden je bil planinski dopust, kjer smo hodili taborit, ampak to na črno, v gozdu smo si postavili šotorček, za katerega nadzorniki Triglavskega narodnega parka niti vedeli niso, šotor smo postavili nekje v dolini Zadnjici v Trenti in tako smo hodili po hribih. To je bil ene sorte dopust. Druge vrste dopust je bil v Bohinju, kjer je imela tovarna počitniški dom, tretje vrste dopust pa je bil še 14 dni, ko smo šli na morje. Dokler je bil sin star 5., 6., 7. let smo hodili na Olib, to je manjši otok v Zadarskem arhipelagu, kasneje pa smo začeli hoditi na Lošinj. To so bile tri vrste poletnega dopusta. 10 dni hribov, 10 dni Bohinja in pa kakšnih 10 dni morja. Datum dopusta smo si lahko izbrali sami. Dokler sin še ni hodil v šolo, smo hodili na začetku junija, ko je pa začel hoditi v šolo, smo pa morali hoditi julij in avgust. Sindikalni turizem, to je recimo, ko smo imeli v Bohinju počitniški dom, Velana je imela in pa tudi Tekstilindus. Tudi kasneje, ko nisem bil več zaposlen, smo pa hodili tudi, kot uprava, to je mini policija, Ljubljanska ima v Bohinju na Skalci počitniški dom, potem ima tovarna Krka počitniške domove v Bohinju. Nekatere tovarne so propadle, pa še vedno obstajajo počitniški domovi, tudi po temu, ko se je spremenil družbeni sistem. Recimo, Elektro Ljubljana ima še vedno počitniški dom v Kranjski Gori. Moja služba je imela dva počitniška domova ob morju, na Karigadorju in v Umagu, potem je imela počitniške hišice v Čatežu, potem pa še v Bohinju."

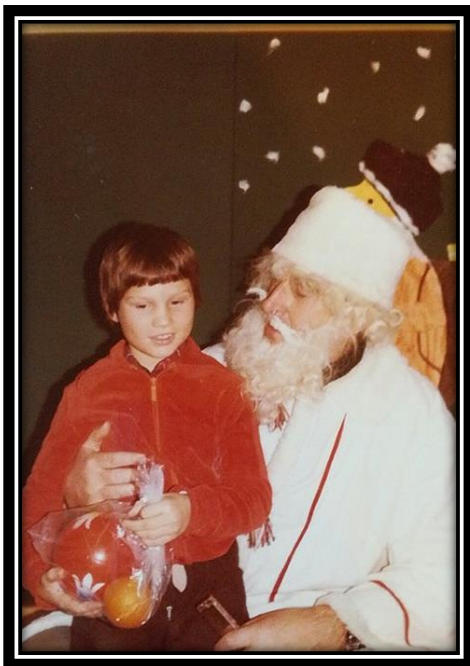
Slika 5: Joža in njegov brat

Vir: Kaja Erman

16. Če ste gradili hišo, kako ste kupovali material, avtomobile? Kakšen je bil vaš prvi avto? Ali so za vas še danes pojem dobrih okusov Domačica, Gavrilovič, Kraš...

JOŽA: "Hiše nismo gradili nikoli, kupili smo oblastniško trisobno stanovanje v Medvodah na mirnem kraju ob reki Sori, medtem pa avtomobile smo kupovali na kredit, tudi to stanovanje smo kupili na kredit. Od plače mi je ostajalo, ker smo kredit morali odplačati v desetih letih. Za stanovanje v tistih časih še ni bila visoka stopnja inflacije in so bila to kar težka leta. Zato smo mi vsa ta leta, ko smo odplačevali te kredite, smo imeli najmanjše možne avtomobile, te pa smo potrebovali, saj je bila moja žena patronažna sestra in se je morala voziti po terenu. Zato je potrebovala svoj avto in tako smo imeli mi pet katerc, prvi je bil pravzaprav Ami 8, potem pa pet katerc. Takrat so drugi, ki so imeli najemniška stanovanja so imeli že velike avtomobile, mi pa smo bili še kar pri katercah. Imeli smo katerco Reno 4, najmanjši avtomobil, ki so ga izdelovali v Novem mestu. To je bil naš 2., 3., 4., 5. in 6. avto, naš 1. avto pa je bil Ami 8, majhen slabotnejši od Reno 4 avta, to je bil Citroenov avto. To vse se je dobilo tukaj pri nas. Na Domačico, Gavriloviča, Kraš..., nisem bil nikoli mahnjem. Od Kraša se spomnim samo piškote razne in napolitanke in še kaj drugega. Ne spomnim se nobenih drugih sladkarij, piškotov, čokolad ... V tistih časih je bilo najbolj lepo, če smo se zapeljali na Bled na kremšnite. V tistih časih je bilo več piknikov v naravi. Mi nikoli nismo pekli na žaru, smo k večjemu zakurili ogenj in spekli kakšen krompir."

Slika 6: Jožev vnuk pri Miklavžu

Vir: Kaja Erman

17. Ali ste kdaj govorili o tabu temah – Goli otok, Huda jama, Teharje, otroci s Petrička? Kako danes gledate na to problematiko?

ŠPELA in JOŽA: "Ja, o vsem tem smo govorili. O Golem otoku sva brala, pozna pa tudi nekoga, ki je Goli otok preživel in živi še sedaj. O tem je tudi on povedal marsikaj. To so bili poslani ljudje s strani komunistov, so se delale čistke – odstranjevali so ljudi, ki niso bili nič

krivi. To je bila ena taka politična usmerjenost tistega časa. Do razhoda s SZ, je bila vodilna država vzhodnega tabora in Tito se je iztrgal iz nadzora SZ, ker pa imel svoje zamisli, so na Golem otoku odprli taborišče, da bi tja iz države odstranili tiste, ki so še vedno bili zagovorniki Stalina. Vendar pa so v teh namenih šli v skrajnosti. Zaprli so tudi take, ki niso imeli nobene zveze s tem uporom s SZ. Tam so vladale krute razmere. Zaporniki so živeli pod stalnim pritiskom. Huda jama pa je, ko so po vojni dali komando, da se vse morebidne nasprotnike enostavno postreli. To je potekalo brez sodnih odločitev. Se je preprosto vse po vrsti streljalo. Teharje je bilo tudi eno tako strelišče pri Celju. Tam so množično streljali domobrance. Otroci s Petrička to pa je bil en hribček tudi v Celju. Zbrali so otroke tistih staršev, ki so jih brez kakršnega razloga pobili, tam so imeli potem te otroke kot v nekakšnem vrtcu, samo da je bilo življenje teh otrok kruto. Sčasoma so nekatere od teh otrok prevzeli sorodniki, nekatere so posvojili. Nekateri so s temi travmami težko preživeli, spet drugi lažje. Na to problematiko v Sloveniji gledamo zelo različno. Takih stališč, kot ga imam jaz je zelo malo. Slovenci več ali manj razmišljajo preveč ozko in preveč egoistično. Važno je, da je meni dobro, za druge mi ni mar. Takih stališč, da bi ljudje kritizirali prejšni sistem, takih ni prav veliko. Tisti ljudje, ki so živeli v obdobju socializma, so za 10-15 let starejši od nas, so bili pod nekim pritiskom in o teh stvareh se ni razpravljalo, si niso upali povedati resnice. In šele danes v televizijskih oddajah najdejo ljudi, ki pripovedujejo svoje življenjske zgodbe in kako se je vse to dogajalo. Teh, ki upajo povedati na glas je zelo malo. Vendar življenje je tako. Ne moremo gledati samo v prihodnost, moramo počistiti tudi preteklost. Večina je takih, kar je bilo, je bilo, nehaite prešteti kosti. "

18. Se vam zdi, da je bilo življenje v socializmu in SFRJ lažje ali so to le stari dobri časi – bili ste mlajši in ko je človek mlad je vse lažje in lepše? Pomislite, kaj ste imeli tedaj na izbiro in kaj imate danes, možnosti šolanja za mlade, šolanja v tujini in izmenjav na tujem? Se vam zdi da ste vi gradili socializem ali je socializem gradil vas?

ŠPELA: "Ja, to je res, bili smo mlajši in se nismo niti toliko zavedali, ampak je bilo marsikaj takrat tudi hudo. Ni bilo tako kot nekateri pravijo, takrat je bilo bolje kakor sedaj. Jaz osebno se imam bolje sedaj kakor takrat. Samo tudi takrat so bili problemi, nisi dobil stanovanja, nisi takoj dobil službe... Ravno tako se je dogajalo vse sorte, samo bilo je marsikaj drugega organizirano zraven, da so ljudje lažje prenašali, npr.: v socializmu je lahko skoraj vsak dobil kredit, da si lahko naredil hišo in še kasneje, delavci v tovarnah so dobili kredite in so lahko gradili hišo, poleg tega si dobil stanovanjsko posojilo in takrat po nekem zakonu je bilo stanovanje zelo poceni tako, da si ga je marsikdo kupil. Določene stvari so bile lažje, vendar pa nekatere stvari pa tudi niso bile tako dobre. Tisti, ki se je vtikal v politiko, jih je dobil po nosu, je dobil kazen ali pa so ga aretirali. Lepa je bila mladost, ko še nisi nič vedel in razumel in ko si verjel v Tita, učili so te tako. Glede partizanov so te učili lepo in te narodnoosvobodilne borbe. Nobeden takrat ni vedel od kakšne Hude jame in kaj se je dogajalo. To se je začelo pojavljati šele sedaj, ko je prišlo vse na dan. Takrat pa za to nismo vedeli čisto nič. V ozadju se je dogajalo precej grdih stvari, ki pa so jih nekateri občutili, nekateri pa ne, jaz sama jih nisem. Takrat nismo imeli veliko izbire. Takrat si se moral šolati blizu svojega kraja, kjer si živel, ker je bilo to cenejše. Poleg tega se nisi mogel šolati, če si si nekaj želel, ker je bilo takrat kar drago, če si hotel na fakulteto. Ker če gledamo tudi transportne poti, saj vlak je bil, vendar je to šlo zelo počasi, ni bilo vezi. In takrat, če si hotel študirati, si skoraj moral biti v Ljubljani. Sama osebno imam slabe izkušnje, saj nisem mogla študirati naprej, to pa zato, ker doma nismo imeli denarja za to. Poleg tega so se dobivale štipendije in takrat jih je veliko otrok dobilo, ampak spet ne vsi. Recimo, jaz je nisem dobila. Saj sedaj so tudi štipendije, samo jih ima manj otrok kot pa takrat. Ne vem, to je kar težko vprašanje. Po eni strani je bilo tako, da je socializem gradil nas. Tak sistem je bil. Bi se dalo tukaj še veliko razpravljati."

19. Kako se spominjate osamosvojitve Slovenije? Ste bili udeleženi v vojni? Ali je po vašem mnenju Slovenija že dosegla tisto, kar so zastavili in sanjali leta 1991?

ŠPELA: "Ja, ta osamosvojitve Slovenije, ja smo komaj čakali, da bomo samostojni, to smo z veseljem sprejeli. To da smo šli na svojo lastno pot, da nismo bili več odvisni od Beograda in od te vlade. Zmeraj smo hoteli, da bi bili samostojni kot nekako pod tem, da nas oni zavirajo v napredku in tako naprej. Tako da to smo sprejeli zelo lepo, to samostojnost, smo bili ponosni, da smo samostojna država takrat. Sama v vojni nisem bila udeležena niti nihče od naših. Slovenija še ni dosegla tisto, kar so zastavili in sanjali leta 1991. Načrti so bili, seveda za samostojnost Slovenije, naj bi bilo vse tako in tako in lepo, potem pa se je vse to sčasoma spridilo. Prišla je ta krizna situacija, firme so propadale, vse je šlo rakavo pot. Prav to, kar se je sanjalo, se ni uresničilo."

20. Trenutno se spopadamo s novo situacijo – virusom COVID- 19, ki je ohromil cel svet. Ali vidite kakšno podobnost v vojni za Slovenijo 1991 in danes, so kakšne politične osebnosti iste, kakšni so bili ukrepi v času vojne in kakšni so danes? Kako menite bomo občutili posledice te pandemije v prihodnje, kaj se bo spremenilo?

ŠPELA: "Ja, takrat ko je bila vojna, ko se je začela, so bile te politične osebnosti prisotne in pa te, ki so tudi sedaj pri teh ukrepih proti tej bolezni v vladi. Ta krizni štab je sestavljen iz istih ljudi, kakor je bil takrat, ko se je vojna začela. Takrat so te politični voditelji zelo dobro ukrepali v vojni in vodili in sedaj je enako pri korona virusu, je bilo zelo uspešno, vso to ukrepanje in take stvari. Tako da takrat so bile kar iste osebnosti. Takrat je bil Janša in sedaj je Janša, potem je bil tudi takrat Kacin kot tudi sedaj. Posledice te pandemije bomo čutili v prihodnje, to je jasno. Bo padec gospodarske rasti in v kolikor se rast upočasni, potem tudi drugi viri ostajajo zadaj. Pa preskrba, ljudje ostajajo brez službe, veliko več je nezaposlenih kot pa pred korona virusom. Te posledice so zelo velike. Ne bo gospodarstva, te rasti in tako se bomo morali zelo potruditi, da se bo rast ponovno povečala. In da se bodo spet pridobila nova delovna mesta nazaj, da bodo ljudje imeli službe. Ker je veliko ljudi izgubilo službo, za njih to pomeni nesigurnost, ne počutijo se varne in to povzroča še vse ostale stvari zraven, če človek nima sredstev za preživetje. Skozi to se lahko razvije kriminal. Tako da te posledice bodo hude."